Volume 8 (Special Issue 04)
January, 2018

ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal

V.V.M.s' S. G. Patil Arts, Sci. & Com. College, SAKRI, Dist.Dhule

COSMOS IMPACT FACTOR
4.270

UGC Journal list No. 64768

Editor : Dr. R. V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No- 23, Mundada Nagar,
Jalgaon(M.S.) 425102
Email – info@jrdrb.com Visit – www.jrdrvb.com

Scanned with CamScanner

ISSN-2230-9578
COSMOS IMPACT FACTOR 4.270

	राजकारण आणि शेतकरी चळवळ	महाविद्यालय, निजामपुर.	
२७	ग्रामीण व शहरी भागातील खेळाडुंच्या शारीरिक क्षमता विकासातील भिन्नता:एक अभ्यास	डॉ.भालचंद्र मोरे, उ.पा. महाविद्यालय, दहिवेल	१०७
२८	जलयुक्त शिवार अभियान— काळाची गरज	डॉ.अरूण पाटील, कला वाणिज्य महाविद्यालय, अक्कलकुवा	११२
२९	ग्रामीण व आदिवासी भागातील शैक्षणिक विकासात ई—लर्नींग संसाधनाचा वापर:एक अभ्यास	प्रा.बी.सी.घरटे, उ.पा. महाविद्यालय,दहिवेल	११६
३०	ग्रामीण विकासातुन कृषी विकास	प्रा.अभिजीत भामरे, विमलबाई महाविद्यालय, साक्री	१२२
३१	धुळे जिल्ह्यातील साक्री तालुक्याचे भूमीउपयोजन - अभ्यास	प्रा. व्ही. एस. धनगर, साक्री	१२६
३२	भारतातील बदलत्या कालखंडातील कृषीचा एक अभ्यास	प्रा.देविदास भटु भामरे, कला व विज्ञान महाविद्यालय, म्हसदी.	१२९
३३	ग्रामीण कादंबरीतील शेतकऱ्यांच्या संवेदना	डॉ.वाल्मीक अढावे, कला व विज्ञान महाविद्यालय, म्हसदी	१३१
३४	शेतकरी आत्महत्याची कारण मिमांसा	डॉ. वासुदेव माळी, कला व वाणिज्य महाविद्यालय, खापर	१३४
३५	हिंदी साहित्य मे चित्रित कृषी एवं ग्रामीण विकास भूमिका(प्रेमचंद्र साहित्य विशेष संदर्भ में)	डॉ.वनिता पवार, कला व विज्ञान महाविद्यालय, म्हसदी	१३९
३६	ग्रामीण विकासात शेतमाल प्रक्रिया उद्योगाची भूमिका	प्रा.विजेंद्र अ.पाटील, नुतन मराठा महाविद्यालय, जळगांव	१४४
३७	ग्रामीण विकासात शेतीव्यवसायाचे योगदान	प्राचार्य.डॉ.कल्याण विëल मोरे, डॉ.बाबासाहेब अंबेडकर महाविद्यालय, वलवाडी	१४७
३८	मराठी कादंबरीतील वेध कृषीजीवन	डॉ.जितेंद्र गिरासे, कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, कुसुंबा	१५०
३९	शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या शासन आणि राजकारण	प्रा.कांतीलाल सोनवणे, आदर्श महाविद्यालय, निजामपुर	१५३
४०	ग्रामीण विकासातील सेवाभावि संस्था व शासनाची भूमिका आणि महिला विकासाच्या योजना	डॉ.मधुकर देसले, महिला महाविद्यालय, नंदुरबार	१५६
४१	ग्रामीण कृषी विकासातील राष्ट्रीय कृत बॅकांची भूमिका	साजीद आजीज पिंजारी	१६०

Scanned with CamScanner

Journal of Research & Development
Vol. 08 (Special Issue 04) January 2018, (ISSN-2230-9578)
UGC Journal List No. 64768, COSMOS IMPACT FACTOR- 4.270

V.V.M.s' S. G. Patil Arts, Sci. & Com. College, SAKRI, Dist.Dhule

धुळे जिल्ह्यातील साक्री तालुक्याचे भूमीउपयोजन - अभ्यास

प्रा. व्ही. एस. धनगर, सी. गो. पाटील महाविद्यालय. साक्री.

प्रा. डॉ. यु. व्ही. निळे , पु. सा. गु. वि. मंडळाचे क. शा. वा. महा. शहादा, ता. शहादा, जि. नंदुरबार.

सारांश :

भारत हा कृषीप्रधान देश आहे. देशातील जवळपास ७० टक्के लोकसंख्या या व्यवसायात गुंतलेले आहेत. कृषी भारतीय अर्थव्यवस्थेचा कणा समजला जातो. त्यामुळेच आज आधुनिक पद्धतीने शेती केली जाते. नवनवीन तत्रज्ञानाचा वापर करून कमी पाण्यावर पिंकाचे उत्पादन घेतले जाते. व त्यासाठी जमिनीचा जास्तीत जास्त प्रदेश शेतीखाली आणण्याचा प्रयत्न केला जात आहे.

सदर शोध निबंधात २००१-०२ व २०११-१२ या वर्षांतील भूमिउपयोजनाचा तुलनात्मक अभ्यास केला आहे.

बिज संज्ञा :

भूमिउपयोजन, आधुनिक पद्धत, बदल क्षेत्र.

प्रस्तावना :

प्राचीन काळापासून भारतात उदरनिर्वाहक शेती केली जाते. देशातील ७० टक्के लोकांचा मुख्य व्यवसाय शेती आहे.म्हणून आज ही भारत जागतील महत्त्वाचा कृषीप्रधान देश म्हणून ओळखला जातो. देशाचा आकार मोठा असल्याने त्याचा हवामान, मृदा, भूरचना यावर परिणाम झालेला आहे. जगात अनेक बदल होत असले तरी व त्याचा परिणाम भारतावर होत असला तरी ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवर भूमीउपयोजने बाबत विशेष बदल होतांना आढळत नाही.

सदर शोध निंबधात धुळे जिल्ह्यातील साक्री तालुक्याचा भूमिउपयोजनेच्या २००१-०२ व २०११-१२ या दोन वर्षाचा तुलनात्मक अभ्यास केलेला आहे. शेतीचे स्वरूप, जलसिंचन, पर्जन्यमान, हमीभाव, बाजारपेठ, आधुनिक तंत्रज्ञान, वाढती लोकसंख्या औद्योगिकरण अशा अनेक घटकांचा एकत्रित परिणाम भूमिउपयोजनेवर झालेला दिसून येतो.

उद्दिष्टे :

१. भूमिउपयोजनेत झालेल्या बदलांचा अभ्यास करणे.
२. भूमिउयोजनेत झालेल्या बदलांची कारणे शोधणे.

अभ्यासक्षेत्र :

सदर शोध निबंधासाठी अभ्यासक्षेत्र म्हणून धुळे जिल्ह्यातील साक्री तालुक्याची निवंड करण्यात आलेली आहे. साक्री तालुक्याचे क्षेत्रफळ २३९८.९ चौ.की.मी. असून ते धुळे जिल्ह्याच्या क्षेत्रफळाच्या ३३.३ टक्के आहे. साक्री तालुक्याची समुद्र सपाटीपासून सरासरी उंची ४६० मीटर आहे. सा २०११ च्या जनगनेनुसार तालुक्याची लोकसंख्या ४६४९१३ एवढी असून २२५ खेडी आहेत. भौगोलिक दृष्ट्या साक्री तालुक्याचा विस्तार २१°१७ उत्तर अक्षांश ते २०°४९' उत्तर अक्षांश व ७३°५५' ते ७४°३५' पुर्व रेखांश एवढा आहे.

धुळे जिल्ह्याचे हवामान उष्ण व कोरडे असून पावसाळ्यात दमट असते. उहाळ्यात जास्तीत जास्त ३९° से.से. तर हिवाळ्यात ११° से.से. पर्यंत तापमानाच्या नोंदी झालेल्या आहेत. धुळे जिल्ह्यातील प्रमुख नद्यापैकी साक्री तालुक्यातून पांझरा व कान या दोन प्रमुख नद्या वाहतात.

Scanned with CamScanner

Journal of Research & Development
Vol. 08 (Special Issue 04) January 2018, (ISSN-2230-9578)
UGC Journal List No. 64768, COSMOS IMPACT FACTOR- 4.270

V.V.M.s' S. G. Patil Arts, Sci. & Com. College, SAKRI, Dist.Dhule

धुळे जिल्ह्यातील अभ्यासक्षेत्र - साक्री तालुका

विषय विश्लेषण -

साक्री तालुक्याचे एकूण क्षेत्र २४४११० हेक्टर आहे. त्याचा तपशिल तक्यात दाखविण्यात आलेला आहे. सदर शोधनिबंधात २००१-०२ व २०११-१२ ची विगतवारीची विचार करण्यात आलेला आहे. त्यावरू असे दिसून येते की २००१-०२ मध्ये शेतीयोग्य परंतू लागवडी खाली नसलेल्या क्षेत्रात २०११-१२ मध्ये वाढ झालेली आहे. लागवडी खालील एकूण क्षेत्राचा विचार केल्यास २००१-०२ च्या तुलनेत २०११-१२ या क्षेत्राचे प्रमाण ५५.२४ टक्के वरून ४८.३ पर्यंत खाली आलेले आहे. तालुक्यातील वनाखालील क्षेत्रात या दशकात कोणताही बदल झाल्याचे आकडेवारीवरून दिसत नाही. पडिक जमीनीचे प्रमाण ०.५२ टक्के वरून १.८० टक्के पर्यंत वाढलेले आहे. इतर यात वस्ती, गावठाण, रस्ते, धरणे, उद्योग, अशा विविध क्षेत्रा खालील जमीन विचारात घेण्यात आलेली यातही २००१-०२ च्या तुलनेत २०११-१२ मध्ये ५.१८ वरू ९.१० पर्यंत वाढ झालेली आहे. साक्री तालुक्यातील भूमी उपयोजनात काही क्षेत्रात उल्लेखनिय तर काही क्षेत्रात अल्प बदल झाल्याचे वरील विश्लेषणावरून दिसून येते.

निष्कर्ष -

सदर शोधनिबंधातील निष्कर्षाचा विचार केल्यास भूमी उपयोजनेत काही उल्लेखनिय बदल केल्याचे आढळून आले. यात कृषीयोग्य जमीनीची प्रमाण झालेली घट याचे कारण साक्री तालुक्यात सुरू झालेल पवा उर्जा, सौरऊर्जा प्रकल्प, अक्कलपाडा धरण, गावांच्या निवासी क्षेत्रातील वाढ इ. कारणे दिसून येतात. पडित जमीनीतही वाढ दिसून येते. कारण पावसाची अनिच्चीतता, कृषीमुल्य, बदलते हवामीन, नोकरीसाठी व रोजगारासाठी शहरी भागात स्थलांतर अशी कारणे सांगता येतील.

संदर्भसूची -

१) जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समायोजन - धुळे
२) कृषी विभाग, साक्री
३) फुले सुरेश - कृषी भुगोल
४) पाटील बी. पी. (२००९)- साक्री तालुक्यातील जलसंसाधनांची उपलब्धता व उपयोग.
५) कृषी महाविद्यालय धुळे.

Principal
V.V.M.s' S. G. Patil
Arts, Science & Commerce College
SAKRI, Dist. Dhule.

Scanned with CamScanner

Journal of Research & Development
Vol. 08 (Special Issue 04) January 2018, (ISSN-2230-9578)
UGC Journal List No. 64768, COSMOS IMPACT FACTOR- 4.270

V.V.M.'s S. G. Patil Arts, Sci. & Com. College, SAKRI, Dist.Dhule

साधन सामुग्री -

प्रस्तूत शोध निबंधात भुमिउपयोजोचा अभ्यास करण्गासाठी दुय्यम स्वरुपाची आकडेवारी वापरण्यात आलेली आहे. हि सर्व आकडेवारी जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समालोचन - धुळे या पुस्तकातून वापरलेली आहे. त्यासाठी २००१-०२ व २०११-१२ या वर्षातील भुमी उपाययोजनेची आकडेवारी वापरण्यात आलेली आहे. या बरोबर कृषी अधिक्षक कार्यालय येथील संदर्भ व इंटरनेटचा संदर्भ घेण्यात आलेला आहे.

विषय विश्लेषण -

अ.क्रं.	क्षेत्र	२००१-०२		२०११-१२	
		हेक्टरक्षेत्र	%	हेक्टरक्षेत्र	%
१	शेतीयोग्य परंतू लागवडी खाली नसलेले	२१६५५	८.८८	२५८७७	१०.६०
२	एकूण लागवडी खालील क्षेत्र	१३४८५०	५५.२४	११७८०४	४८.२५
३	वनव्याप्त क्षेत्र	७३६७७	३०.१८	७३६७७	३०.१८
४	पडिक क्षेत्र	१२७६	०.५२	४३४६	१.८०
५	इतर क्षेत्र	१२६५२	५.१८	२२४०६	९.१७
	एकूण	२४४११०	१००	२४४११०	१००

धुळे जिल्हा

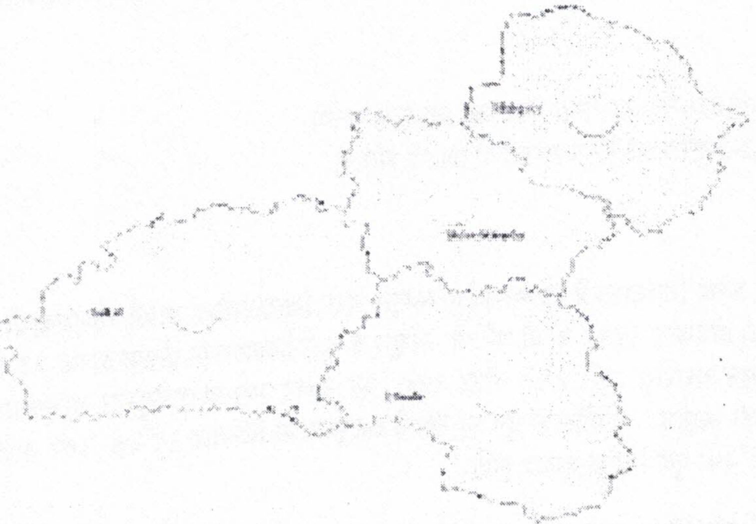

Scanned with CamScanner

Journal of Research and Development
A Multidisciplinary International Level Refereed Journal

COSMOS
IMPACT FACTOR
4.270

UGC Journal list No. 64768

V.V.M.'s S. G. Patil Arts, Sci. & Com. College, SAKRI, Dist.Dhule

National Conference
On
Recent Trends in Agriculture and Rural Development in India,

Volume 8
Special Issue-4 (Humanities), January 2017
ISSN-2230-9578

Special Issue Editor
Dr. Ahire Suresh Chintaman , Dept. of Geography

Editor
Dr. R. V. Bhole

Editorial Board

Prin. Dr. B. D. Borse, Uttamrao Patil College, Dahiwel Tal. Sakri, Dist. Dhule
Dr. S. R. Patil, Arts and Science College Dondaicha, Tal. Chopada Dist. Jalgaon
Prof. S. J. Bhadane, Dept. of Chemistry, Uttamrao Patil Arts and Science College, Dahiwel.
Prof. Dr. Suvarna T. Shinde, S.N.D.T. College of Women, Dhule. 424002.
Prof. I. U. Shaikh, Dept. of English, Uttamrao Patil Arts and Science College, Dahiwel.
Dr. R. D. Patil, Vasantrao Naik Arts & Science College, Shahada
Dr. Avinash Y. Badagujar, Arts and Science College, Varangaon

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M. S.) 425102
Email-info@jrdrvb.com Visit-www.jrdrvb.com

Scanned with CamScanner